

B. Lidel Hart: KAKO JE HITLER SPASAO BRITANIJU KOD DENKERKA

Mada je prilično pisano o spasavanju britanskih snaga kod Denkerka 1940 koje je poput negdašnjeg »čuda na Marni« iz 1914 zapanjilo svet, ovaj događaj još uvek nije dovoljno istoriski rasvetljen. U ovom članku¹⁾ Lidel Hart daje izvesne nove i dosada neobjavljene podatke, koji u znatnoj meri rasvetljavaju ovaj značajan istoriski događaj iz prvog perioda Drugog svetskog rata. Zato će biti od interesa da se kroz ovaj kratak prikaz razmotre i upoznaju još neke prilično zagonetne činjenice koje su navele Hitlera na misao da zaustavi svoje oklopne jedinice i omogućiti britanskim snagama da se u onako velikom broju evakušu i spasu od sigurne propasti.

*

Pisac polazi od postavke da su britanske ekspedicione snage kod Denkerka spase u prvom redu ličnom intervencijom Hitlera. Kada su njegove tenkovske snage projurile kroz Severnu Francusku i bile spremne da otseku britanske snage od njihove jedine ostanice preko Denkerka, Hitler im je naredio da se zaustave i zadržao ih je na mestu puna tri dana. U to vreme su britanske ekspedicione snage bile još dosta daleko od Denkerka i mogle su biti lako otsečene od mora, posle čega ih više niko ne bi mogao spasti. I tako, umesto njihovog sigurnog uništenja, Hitler je omogućio da se ove snage evakušu za Englesku, posednu svoju obalu i, produžujući rat, prkose docnijim nemačkim pripremama za invaziju.

Ne znajući za sve ove pojedinosti, britanski narod je spasavanje svojih trupa nazvao »čudom kod Denkerka«. Međutim, tu je jedino čudo zaista bila samo Hitlerova intervencija. Ni danas nije objašnjeno

no zašto je Hitler doneo ovako sudbonosnu odluku o zaustavljanju svojih oklopnih snaga. Ona je neshvatljiva i mnogim preživelim nemačkim generalima. Lidel Hart smatra da bi se danas, i da je Hitler živ, teško moglo poverovati njegovim iskazima i pravdanju kako je došao na ovakvu misao. Čak i kada bi on želeo da dâ tačna objašnjenja, bilo bi tu dosta konfuznih i nejasnih podataka, jer je poznato koliko su Hitlerovi motivi bili složeni i podložni promenljivim impulsima. Sem toga, poznata je stvar da se ljudska sećanja često oblikuju prema onome što se kasnije dogodilo.

Analizirajući i proučavajući utvrđene činjenice, Lidel Hart je došao do izvesnog logičnog redosleda glavnih momenata koji su, izgleda, presudno uticali na Hitlerovo donošenje ovakve odluke. Tako, utvrđeno je da je Guderijanov oklopni korpus, koji je prodirao na čelu fon Rundštetove grupe armija preko Sedana, izbio još 20 maja na more kod Abvila. Korpus je odatle skrenuo na sever, u pravcu luka na Lamanšu i pozadine britanskih ekspedicionijskih snaga, koje su tada bile u Belgiji i suprotstavljale se frontalnom prodiranju trupa fon Bokove grupe armija. Desno od Guderijanovog korpusa, više na sever, dejtvoovao je Rajnhartov oklopni korpus, iz fon Klajstove oklopne grupe.

Guderijanov korpus je 22 maja zauzeo Bulonj, a 23 maja Kale i Gravelin tako da je bio na svega 16 km od Denkerka. U isto vreme je Rajnhartov oklopni korpus izbio na kanal Er — Sent Omer — Gravelin. Na toj je liniji došlo sutradan do zaustavljanja. Svi zahtevi komandanata da se produže pokreti odbijeni su sa motivacijom da je to tako lično Voda naredio. Uprkos ovog naređenja fon Klajst je nastavio pokret, ušao u Azebruk, u kome se u tom trenutku nalazio britanski komandant ekspedicionijskih snaga, general Gort, ali je tu dobio novo i kategorično naređenje da se odmah povuče

¹⁾ How Hitler saved Britain, by Captain B. H. Liddell Hart, *Military review*, SAD, maj 1957.

pozadi pomenutog kanala. U ovom trenutku, na pravcu preko Berga, general fon Toma je bio na 8 km od Denkerka i depešom je posebno tražio od Vrhovne komande vojske dozvolu »da pusti svoje tenkove«, ali je to ostalo bez ikakvog rezultata.

Interesantno je videti šta se u ovim kritičnim trenucima zbivalo na britanskoj strani. Poznato je da su britanske snage otpočele još 16 maja da se povlače prema Brislu, ali ih je Guderijanov korpus u svom nadiranju ugrožavao na Seldi, a potom i dalje na jugu. General Gort je 19 maja izvestio depešom da raspolaže borbenim potrebama samo još za četiri dana i da će verovatno morati da se povlači na Denkerk. Britanska vlada mu je odgovorila da treba da se kroz mrežast raspored Nemaca u njegovoj pozadini probija dalje na jug, u Francusku. Ovakva odluka je doneta u vezi sa Gamlenovim planom o povlačenju francuskih snaga. Ali, dolaskom generala Vegana na čelo francuske vojske, ovaj je plan bio obustavljen, da bi se posle četiri izgubljena dana opet preduzelo isto povlačenje.

General Gort je u duhu vladinih instrukcija preduzeo napad na jug sa dve pešadijske divizije (od ukupno 13) i sa 2 bataljona tenkova iz jedine tenkovske brigade kojom je raspolagao. Ovaj se napad početku razvijao uspešno, ali je ubrzo bio ukočen dejstvom nemačke obrušavajuće avijacije. Zaleći što umesto ove dve pešadijske divizije nije bilo bar dve oklopne, pisac potseća da je on još 1935 u svojim člancima apelovao da se za eventualan rat sa Nemačkom pripremaju i u Francusku šalju samo oklopne snage, a ne pešadijske divizije kojih će i sama Francuska imati dovoljno. Međutim, nadležni su ipak u Francusku poslali 13 pešadijskih divizija i samo jednu jedinu oklopnu brigadu, te snage ovakvog sastava nisu ništa bolje ni mogle učiniti protiv nemačkih oklopnih snaga.

S obzirom na to da je i Veganova ofanziva sa juga bila isuviše slaba, to su i britanske snage sa severa odustale od svakog daljeg pokušaja da se probiju na jug. Na taj način je njihova sudbina definitivno zavisila od evakuacije preko Denkerka. U ovom smislu je 25 maja i doneta odluka. Predaja belgiske vojske neprijatelju još više je ugrozila opstanak

britanskih trupa. Čerčil je poslao telegram belgiskom kralju Leopoldu sa apelom da istraje u davanju otpora, što je praktično značilo da se belgiska vojska žrtvuje za spas britanskih trupa. Zato pisac smatra da je belgiska odluka u takvoj situaciji bila shvatljiva i ipak časna.

Iako je evakuacija preko Denkerka otpočela još 26 maja popodne, dakle, na 24 časa pre nego što je Belgija zatražila uslove primirja i pre no što je britanska vlada donela definitivnu odluku za evakuaciju, ipak je, izlaskom Belgije iz rata, situacija za britanske snage postala krajnje kritična. U ovakvoj situaciji, u britanskom Admiralitetu se smatralo da će se u toku dva naredna dana moći spasiti samo još oko 45.000 ljudi, pored 25.000 već evakuisanih u toku noći 28/29 maja. I zaista, prvih pet dana evakuacija je bila naročito usporena oskudicom u manjim brodovima, koji su prihvatili trupe na obali i transportovali ih do većih brodova koji su čekali dalje od obale. Angažovanjem na dobrovoljnoj bazi svih mogućih vrsta ribarskih brodova, jahti i čamaca, ovaj je nedostatak znatno otklonjen.

Prvi jači napad iz vazduha usledio je 29 maja uveče, te je sva sreća bila u tome što luka Denkerka nije ovim prvim napadom onesposobljena i zakrčena potopljenim brodovima. Zahvaljujući ovoj okolnosti gro britanskih snaga je ukrcan u pristaništu, a samo je oko jedne trećine prihvaćeno duž obale, mada se u javnosti verovalo sasvim obratno.

Bombardovanja iz vazduha postajala su svakim danom sve jača tako da je počev od 2 juna evakuacija danju bila nemoguća. Peskovito tle na obali umanjilo je dejstvo bombi na trupe, ali su teške gubitke imali ukrcani brodovi, od kojih je potopljeno: 6 razarača, 8 putničkih i preko 200 drugih raznih manjih brodova, od ukupno 860 koliko ih je svega učestvovalo u evakuaciji.

Druga srećna okolnost za Britance bila je u tome što nemačka flota nije preduzimala skoro nikakva ometanja, a vreme je bilo stalno vrlo lepo. Tako je u ponoć 2 juna već bilo evakuisano 224.000 britanskih i oko 95.000 savezničkih vojnika, većinom francuskih. Evakuacija noću je produžena sve do 4 juna izjutra, kada je ukupan broj evakuisanih vojnika iznosio 338.000, što je daleko prevazišlo sva očekivanja.

*

Jasno je da se ovaj uspeh ne bi mogao postići da Hitler nije zaustavio nadiranje svojih oklopnih jedinica 24 maja, tj. još pre 12 dana. Zašto je to učinio, pita se pisac. Fon Klajst kaže da mu je sutradan, tj. 25 maja, na aerodromu kod Kambrea Hitler lično rekao da ne želi svoje tenkove da zaglubi u flandriske močvare; po drugim izvorima, pak, tenkove je štediti za uništenje francuskih snaga na jugu. S druge strane, može se pouzdano reći da se Hitler, još od prvog upada u Francusku, stalno osećao nelagodno zbog neočekivano brzog uspeha. Prema Halderovom dnevniku, Hitler se stalno plašio za svoj južni bok. On je 24 maja obišao Rundštetov štab. Tu se uverio da se i fon Rundštet plašio jačeg udara sa juga, pogotovu što je video svoje oklopne jedinice ovako razvučene. Pošto je Rundštet već uoči tog dana dobio depešu od Brauhiča, u kojoj mu je naređeno da opkoljavajuću bitku na severu prepusti fon Bokovoj grupi armija, bilo je prirodno što se počeo brinuti za svoju novu etapu operacije, koja je pretstojala pravcem na jug. Sem toga, Rundštetovo KM je bilo u Šarlevilu, u blizini Sedana, dakle, prema sredini nemačkog fronta koji je bio orijentisan na jug, tako da je njemu Denkerk daleko na severnom krilu izgledao kao već dobijena pobjeda. Hitler je u potpunosti delio fon Rundštetovo mišljenje da treba štedeti oklopne jedinice, a da se vazduhoplovstvu prepusti okončanje ove bitke. Ovde bi se moglo pretpostaviti i to da je kod Rundšteta ponikla ovakva ideja. Međutim, pisac smatra da je mnogo verovatnije da

je Hitler u Rundštetu našao samo podršku za ovaj svoj novi plan koji je već bio namestio fon Brauhiču i Halderu.

Mogućno je da je ova inicijativa potekla baš iz Vrhovne komande oružanih snaga, tj. od generala Kajtela i Jodla. Ovu pretpostavku pisac smatra utoliko verovatnijom što se general Jodl pre dva dana jasno izrazio pred generalom Varlimonom da njemu i Kajtelu, na osnovu iskustva iz Prvog svetskog rata, izgleda nemogućno dejstvo oklopnim snagama u močvarnoj Flandriji ili, pak, u svakom slučaju, ne bez velikih gubitaka. A takvi se gubici, pored već postojećih, nisu u pretstojećoj situaciji mogli podneti, jer su oklopne snage imale nove dalekosežne zadatke u Francuskoj.

Mnogi smatraju da je sam Gering preцениo moć svog vazduhoplovstva i da je on ustvari uverio Hitlera da će moći sam da okonča bitku kod Denkerka. Međutim, analizom svih pomenutih činjenica utvrđeno je da ni vazduhoplovstvo nije upotrebljeno onako efikasno kako je to bilo moguće, navodno, opet zbog Hitlerovog kočenja i mešanja. Zato Lidel Hart smatra da je glavni razlog bio u Hitlerovoj politici i nadi da će, ako dozvoli da se britanske snage izvuku sa evropskog kontinenta sa što manje gubitaka i povrede britanskog ponosa, lakše doći do mira sa Britanijom. Najzad, bilo kako bilo, zaključuje Lidel Hart, Britanija ima razloga da bude zadovoljna celokupnim sticajem okolnosti koje su joj došle u pomoć u najkritičnijem trenutku njene istorije.

M. P.

E. A. Boltin: POBEDA SOVJETSKE ARMIIJE KOD MOSKVE 1941¹⁾

U članku pod gornjim naslovom izneti su neki noviji podaci o obostranim snagama u Moskovskoj bici, kao i o događajima na Istočnom frontu koji su joj prethodili.

Ovom bitkom završena je najteža etapa nemačko-sovjetskog rata, koja je trajala oko pola godine. Ona ustvari predstavlja čitav kompleks borbenih dejstava, podrazumevajući tu dve, u krajnjoj liniji neuspele nemačke ofanzive na Moskvu

(u oktobru i novembru 1941), i sovjetsku protivofanzivu (decembar 1941) sa daljim prelazom u opštu ofanzivu na moskovskom pravcu (januar-februar 1942). U njoj je Sovjetska armija postigla prvu strategisku pobjedu nad fašističkom ratnom mašinom, koja je imala dubokog odraza na ceo dalji tok rata.

*

¹⁾ E. A. Болотин: Победа Советской Армии под Москвой в 1941 г., *Вопросы Истории*, januar 1957.

Izvršivši, kako autor kaže, verolomni napad na SSSR, hitlerovska Nemačka je na Istočnom frontu grupisala 190 divizija,

računajući tu i satelitske. Ona je pored toga, pošto je prethodno okupirala skoro celu Evropu, imala znatne materijalne i ljudske rezerve. Sam napad nije bio potpuno neočekivan. O fašističkoj pretnji agresijom govorilo se u odlukama XVII kongresa SKP(b) 1934, a isto tako i na XVIII kongresu marta 1939. Ova pretnja postala je još očiglednija kada su 1 septembra 1939 Nemci napali Poljsku. Sovjetsko-nemački pakt od avgusta 1939 odložio je početak agresije, ali nije mogao potpuno da je spreči.

Sa sovjetske strane nisu bile preduzete sve potrebne odbranbene mere. Nova sovjetska zapadna granica nije još bila u dovoljnoj meri utvrđena. Reorganizovanje Sovjetske armije i uvođenje novog oružja, naprimer u avijaciji, nisu bili završeni. Baš uoči rata počeli su u jedinice da pristižu novi avioni, tenkovi i dr. Pored ovoga, Sovjetska armija je u toku 1937—38, zbog »neosnovanih represija izgubila mnogo iskusnih komandanata«. Novi komandanti imali su malo iskustva i znanja. Sve to zajedno dovelo je do toga da sovjetske oružane snage nisu bile spremne za rat.

U opštepolitičkom i strategiskom smislu nemačka invazija nije predstavljala iznenađenje, ali je ona to bila u taktičkom. Ovo iznenađenje doprinelo je početnom uspehu Nemaca. Udarom po sovjetskoj avijaciji na aerodromima u prvim danima rata Nemci su privremeno zadoobili nadmoćnost u vazduhu. Hitlerovi tenkovi, uz pomoć avijacije, razbijali su sovjetske jedinice na sitnije delove, obilazili ih i okružavali. Nemci su brzo prodirali u unutrašnjost SSSR-a i prisilili sovjetske trupe na povlačenje — na svim frontovima. Nemačke trupe, pored ostalog, imale su već znatno borbeno iskustvo.

Sovjetske trupe nisu u leto 1941 ratovale po planu *aktivne odbrane*, već su bile prinuđene na povlačenje. Ranije pisanje sovjetske štampe i literature o planskom povlačenju, o svesnom ostavljanju teritorije neprijatelju da bi se dobilo u vremenu i pripremila protivofanziva, autor kategorički pobija ovim rečima: »ustvari nije postojao nikakav plan aktivne odbrane«.

Prvi hitlerovski uspesi nisu kod sovjetskih ljudi slomili volju za otporom. 29 juna 1941 CK SKP (b) je doneo odluku o mobilizaciji svih snaga SSSR za rat protiv fašizma, kao i o preduzimanju niza

drugih mera. Predviđena je evakuacija industrije i poljoprivrednih zaliha sa zapada na istok, stvaranje i priprema strategiskih rezervi, razvoj partizanskog rata, itd. — U periodu od sredine jula do početka avgusta došlo je do prekida nemačkog napredovanja, posle dubokog prodora u teritoriju SSSR. Sovjetski gubici u ljudstvu i materijalu su već dotada bili teški. Industrija, koja se tada nalazila u toku evakuacije, nije mogla da popuni gubitke. Ukupna industrijska proizvodnja SSSR-a od juna do novembra 1941 pala je za 2,1 puta.

Međutim, krajem leta i početkom jeseni sovjetski otpor je postao nešto organizovaniji. No, Nemci su i dalje bili nadmoćniji u tenkovima i avionima. Sovjetske rezervne jedinice koje su pristizale na front nisu bile dovoljno opremljene. Krajem avgusta Nemci su ponovo postigli znatne uspehe na krilima fronta; došli su pod Lenjingrad i zauzeli Kijev i veći deo Ukrajine i Donbasa. Ali, sovjetski vojnici su i tada uspeali da održe front. U toku nemačkih napada prema Lenjingradu i Severnom Kavkazu front na Moskovskom pravcu se ustalio istočno od Smolenska. Štaviše, ovde je Crvena armija krajem avgusta izvršila i nekoliko manjih napada i nešto poboljšala svoj položaj. Pošto Nemci nisu u potpunosti postigli svoje ciljeve na krilima fronta, doneli su odluku da do zime, po svaku cenu, zauzmu Moskvu. Iako je dotada pretrpela dosta teške gubitke, nemačka armija nije izgubila svoju ofanzivnu moć.

*

Za razliku od plana *Barbarosa* Nemci su sada planirali udar samo na Moskovskom pravcu. Zbog toga su pojačali armisku grupu *Centar*, koja se nalazila između Velikije Luki i Žlobina, pod komandom fon Boka, na račun drugih frontova i rezervi. Sastav armijske grupe *Centar* (zdesna ulevo) bio je: 2 tenkovska armija, 2 armija, 4 tenkovska grupa, 4 armija, 3 tenkovska grupa i 9 armija. Ukupno: 75 divizija (47 pešadiskih, 14 tenkovskih, 8 motorizovanih i druge). Pešadske divizije bile su popunjene sa 90%, a tenkovske sa 70—100%. Grupu *Centar* podržavala je 2 vazдушna flota sa 1.000 aviona. Osnovne nemačke snage bile su grupisane za udar na uskim otsecima fronta. Udar je imao da bude nanesen na krilima, pravicima Ržev — Kalinjin i

Gluhov — Orel — Tula, u cilju da se običu položaji koji su branili Moskvu sa zapada. Snagama na krilima sadejstvovače trupe u centru napadom u pravcu Vjazma — Možajsk — Moskva. Cilj operacije bio je opkoljavanje sovjetskih trupa zapadno od Vjazme, a potom zauzimanje Moskve.

Prema grupi *Centar* nalazile su se snage sovjetskog Zapadnog fronta (Timošenko) i Brjanskog fronta (Jeromenko). U pozadini ova dva fronta (a delom i u prvoj liniji između njih) nalazile su se trupe Rezervnog fronta (Buđoni). Po broju divizija sovjetske snage nisu zaostajale za nemačkim, ali su divizije imale manje ljudstva i slabije naoružanje. Sovjetska komanda raspolagala je svega sa 382 tenka, tj. nekoliko puta manje od Nemaca. Vazduhoplovstvo je bilo slabije i po broju i po kvalitetu (lovci *I-16* i *I-152*, bombarderi *SB*).

Sovjetska odbrana bila je organizovana na dubini od 250 km, ali položaji još nisu bili gotovi, pošto je bilo izvršeno svega 40—80% predviđenih radova. Usled nedostatka snaga, položaji u dubini odbrane nisu bili zapolosnjeni.

*

Nemačka ofanziva južno od Brjanska počela je 30 septembra, a severno i južno od Smolenska 2 oktobra. Hitler je obećao trupama brzu i potpunu pobedu, tvrdeći da će Sovjetskoj armiji biti zadan smrtni udarac.

Nemci su uspeli da probiju sovjetski front na dva mesta (između 30 i 19 armije, i položaje 24 armije), kao i Brjanski front (na sektoru 3 armije). Po probioju prve linije sovjetske odbrane nemački tenkovi su razvili manevar u dubinu. 13 oktobra su se 3 i 4 tenkovska grupa sjedinile istočnije od Vjazme i dovršile okruženje većeg dela trupa centralne grupe Zapadnog fronta. Na južnom delu fronta snage nemačke 2 tenkovske armije i 2 armije zaošile su sjuga i okružile u rejonu Brjanska, 14 oktobra, deo trupa Brjanskog fronta. Nemački tenkovi prodrli su u Orel i produžili napredovanje ka Tuli. Na osnovu ovih rezultata, 9 oktobra je u Berlinu objavljeno da je »s Rusijom završeno«.

Zbog teškog poraza sovjetskih trupa kod Vjazme i Brjanska (iako je veći deo okruženih trupa uspeo da se izvuče) bila je ozbiljno ugrožena Moskva. Nemci su 14 oktobra zauzeli Kalinjin i presekli železničku prugu Moskva — Lenjingrad. U centru su zauzeli Volokolamsk, 18 oktobra prodrli u Možajsk i prišli Narofominsku; 29 oktobra hitlerovski tenkovi izbili su u blizinu Tule.

Krajem oktobra nemačko napredovanje je zaustavljeno. Pokušaj da se jednim potezom zauzme Moskva nije uspeo. Pojavom novog sovjetskog tenka *T-34* sovjetske jedinice mogle su efikasnije da se suprotstave nemačkim, iako je brojna nadmoćnost u ovom rodu vojske još uvek bila na nemačkoj strani. Zapadni front pojačan je i učvršćen jedinicama iz rezerve. U Sovjetsku armiju pristigle su hiljade dobrovoljaca. 19 oktobra za komandanta Zapadnog fronta došao je Zukov. 17 oktobra obrazovan je Kalinjinjski front (Konjev), 13 oktobra za komandanta Brjanskog fronta došao je Zaharov. Rezervni front je rasformiran. Na prostorijski istočnije od Moskve počelo je prikupljanje svežih sovjetskih rezervi.

Nemačka avijacija znatno se udaljila od svojih baza oko Smolenska, Minska i Bobrujska. Front se znatno približio rejonima baziranja sovjetske avijacije. Nadmoćnost u vazduhu počela je polako prelaziti na sovjetsku stranu. Građani Moskve svestrano su pomogli Sovjetsku armiju. Na izgradnji odbranbenih objekata radilo je 500.000 Moskvljana. Moskva i Moskovska oblast dali su 120.000 dobrovoljaca, što je omogućilo da se formira 11 dobrovoljačkih divizija. U nemačkoj pozadini partizanski pokret uzimao je sve većeg maha.

U Moskvi je 19 oktobra objavljeno opasno stanje. Mnoge državne ustanove, preduzeća i dobar deo stanovništva bili su evakuisani. Cela Moskva pretvorena je u vojni logor.

*

Posle neuspelog prvog pokušaja da zauzmu Moskvu, Nemci su pripremili još jedan »poslednji odlučujući udar« sa ciljem da pre zime zauzmu Moskvu, pošto nemačke trupe nisu bile pripremljene za rat u zimskim uslovima. Novi nemački plan bio je sličan prvom; to je bio sistem »klešta«, odnosno udar na dva pravca koji se spajaju. Za ovaj udar grupa *Centar* je raspolagala sa 51 divizijom, 1.500 tenkova (u 13 tenkovskih i 5 motorizovanih divizija) i 3.300 topova. KoV je podržavalo oko 600 borbenih aviona.

Sovjetska armija je imala približno isto toliko pešadije, bila je nadmoćnija u vazduhu, ali slabija u artiljeriji, a naročito u tenkovima.

Za izvođenje udara Nemci su formirali dve grupe: Severnu grupu, iz rejonu Volokolamska (3 i 4 tenkowska grupa i nekoliko divizija 4 armije), kojoj su dali zadatak da nastupa pravcem Klin — Dimitrov, da se prebaci preko kanala Moskva — Volga i probije u pozadinu Moskve u rejon Noginska; i Južnu grupu (2 tenkowska armija), prikupljenu jugozapadno od Tule, kojoj su dali zadatak da zauzme Tulu, forsira Oku i napadne Moskvu sjuga. Deo snaga Južne grupe zaobići će Moskvu sjuga i u rejonu Noginska sjediniti se sa Severnom grupom. U centru, udar je imala da izvrši 4 armija, sa zadatkom da okruži sovjetske trupe zapadno od grada. Na sektoru Kalinjinskog fronta 9 nemačka armija prešla je u odbranu. Na sektoru sovjetskog Jugozapadnog fronta 2 nemačka armija dobila je zadatak da nastupa preko Jelega ka gornjem toku Dona (10 novembra rasformiran je Brjanski front, a njegove jedinice su dodeljene Zapadnom i Jugozapadnom frontu. 24 decembra formiran je nov Brjanski front).

Ako se posmatra nemački plan videće se da je cilj Nemaca bio da preseku sve veze Moskve sa pozadinom, a potom da zauzmu Moskvu. Oni su smatrali da su sovjetske rezerve iscrpljene i da će otpor branilaca Moskve biti brzo savladan. Nemačke pripreme trajale su pola meseca. Stanje nemačkih trupa se pogoršalo; zima je počela ranije no obično i ometala je nemačka dejstva. Trupe nisu dobile ni zimsku odeću ni obuću. U nekim jedinicama nedostajalo je goriva, municije, pa čak i hrane. Brojno stanje nemačkih jedinica znatno se smanjilo (prema Guderijanu, Nemci su dotada izgubili 743.000 ljudi, tj. 23% ljudstva s kojim su pošli u rat).

Nova nemačka ofanziva počela je 15/16 novembra. Severna grupa uspjela je da zauzme Klin, Solnečnogorsk i Istru, probila se do kanala Moskva — Volga, forsirala ga prednjim jedinicama i uspjela na njemu da stvori taktički mostobran. Južna grupa je počela ofanzivu 18 novembra; njen pokušaj da zauzme Tulu nije uspeo. No, uspjela je da zaobiđe Tulu sjuga i da poslednjih dana novembra izbije do Kašire.

Situacija kod Moskve postala je ozbilj-

na. Nemci su se približili gradu na poje-dinim mestima na 25—30 kilometara. U Berlinu je ponovo objavljeno da je Crvena armija pretrpela odlučan poraz. Ova nemačka ocena bila je prebrza. Na frontu je, ustvari, polako ali sigurno sazrevao preokret u korist sovjetskih trupa. Ne samo da one nisu bile razbijene, već su postepeno preuzimale inicijativu. 18 novembra Crvena armija je otpočela sa napadima kod Tihvina. 17 novembra trupe Južnog fronta su otpočele sa nastupanjem kod Rostova, odbacile 1-vu nemačku tenkovsku armiju preko reke Mijusa i 29 novembra oslobodile Rostov. Nemci su bili prinuđeni da skidaju jedinice sa drugih frontova i da ih prebacuju kod Tihvina i Rostova, i to baš u vreme kada je nastupila kriza ofanzive na Moskvu. Ova dva udara Sovjetske armije olakšala su rešenje glavnog zadatka — nanošenja poraza Nemcima baš kod Moskve. — Sovjetska Vrhovna komanda uspjela je da kod Moskve skupi jake rezerve i formira nove operativne jedinice. Sovjetski Generalštab (na čelu sa Šapošnikovim) preduzeo je sve mere da situaciju preokrene u korist Sovjetske armije. U rejonu Zagorska formirana je 1-va udarna armija (Kuznjecov); u rejonu Rjazanji 10 armija (Golikov), a u rejonu Lobni, Shodni, Himok koncentrisala se 20 armija. Sa Jugozapadnog fronta prebačen je 2 konjički korpus (Belov). Pojačan pešadijom i tenkovima, ovaj korpus je 29 novembra napao 2 nemačku tenkovsku armiju i odbacio je od Kašire 30 kilometara na jug. 29 novembra je deo snaga 1-ve udarne armije napao nemačke trupe na mostobranu na kanalu Moskva — Volga i 1 decembra ih odbacio na drugu stranu. Time je konačno propao nemački pokušaj da zatvore »klešta« istočno od Moskve. Iako su Nemci početkom decembra pokušali snagama 4 armije poslednji put da se probiju u Moskvu sa pravca Narofominska, jedinice 33-će sovjetske armije (Jefremov), u sadejstvu sa snagama 43-će armije (Golubov), sprečile su u borbama od 3 do 5 decembra ovaj pokušaj.

*

Nemačke trupe bile su izmrcvarene; na celom Istočnom frontu bilo je svega 3—4 divizije u rezervi. Sovjetske trupe su, međutim, narasle. Sovjetska avijacija je od 15 novembra do 5 decembra izvršila oko 16.000 poleta, a nemačka 4.500. Stvo-

rena je povoljna situacija za prelaz Sovjetske armije u nastupanje.

Hitler je 6 novembra naredio svim trupama da pređu u odbranu. Istoga dana je Crvena armija otpočela snažnu protivofanzivu. Nemačke jedinice na frontu ne samo da nisu pripremile svoju odbranu, nego čak nisu dobile ni odgovarajuća naređenja za nju.

Sovjetska osnovna zamisao sastojala se u tome da se razbiju nemačke udarne grupe, tj. slome nemačka »klešta«, a zatim, odbacujući ih na zapad, da se obuhvate bokovi ostalih snaga grupe Centar i unište. U protivofanzivi učestvovala su tri fronta: Zapadni (glavni udar), Kalinjinjski i Jugozapadni (Timošenko). Odlučujuće borbe vodile su se na dve prostorije: severoistočno od Moskve (Kalinjin, Klin, Istra, Volokolamsk) i južno od Moskve (Mordves, Skopin, Staljinogorsk).

Odnos snaga nije bio izrazito u korist Crvene armije; odnos u borcima bio je 1,5:1, u poljskoj artiljeriji i minobacačima 1,1:1, u avionima 2:1 u korist Crvene armije. Nasuprot tome, odnos u tenkovima bio je 1,6:1, a u PT topovima 2:1 u korist Nemaca.

Nastupanje sovjetskih trupa severozapadno od Moskve počelo je uspešno, ali se usled loših zimskih puteva i odsustva odlučne nadmoćnosti razvijalo sporo. Trupe desnog krila Zapadnog fronta (30-ta armija, 16 armija — Rokosovski i deo snaga 5 armije — Govorov) ozbiljno su ugrozile Nemce u rejonu Klina i Solnečnogorska. Još 5 decembra prešle su u napad i trupe levog krila Kalinjinjskog fronta (31-va armija — Juškevič i 29-ta armija — Maslennikov) u pravcu Kalinjina. Zbog sovjetske pretnje u rejonu Klina, Nemci su bili prinudeni da prebacuju trupe sa susednih delova fronta na ovaj otek. To je olakšalo dejstva sovjetskih jedinica na ostalim otcemima fronta.

Otpor Nemaca u rejonu Klina i Solnečnogorska slomljen je 13 decembra, a 16 decembra su Nemci napustili Kalinjin; tek 20 decembra su se zaustavili na rekama Lami i Ruzi.

Južnije od Moskve su sovjetske trupe imale još više uspeha. 49-ta armija (Zaharkin) i 50-ta armija (Boldin) razbile su 6/7 decembra Nemce u rejonu Kostrovo — Revjokino. Time je opasnost za Tulu konačno otpala. Iz rejona južno od Rjazanji nastupala je prema Staljinogorsku 10 armija i nanela iznenađan udar u pozadinu 2-ge tenkovske armije. Ugrožena od 10 armije sjuga i 50 armije i 1-vog gardijskog konjičkog korpusa sa severa, 2 nemačka tenkovska armija brzo se povukla. Sovjetske snage su 30 decembra izbile kod Kaluge.

U napad je 6 decembra prešlo i desno krilo Jugozapadnog fronta. Na ovom pravcu sovjetske snage su izbile krajem decembra na liniju: Černj — Novosilj — Livni.

Posle 20 decembra u nastupanje su se uključile i snage u centru Zapadnog fronta (5, 33 i 43 armija), koje su se borile između drumova za Minsk i grada Serpuhova. Isto tako, u to vreme su počele da nastupaju i snage Kalinjinjskog fronta zapadnije od Kalinjina.

U januaru su sovjetske snage probile nemačku odbranu na rekama Lami i Ruzi, oslobodile Možajsk i Kalugu i odbacile Nemce daleko od Moskve. Krajem februara Crvena armija se približila liniji: Velikije Luki, Ržev, Gžatsk, Vijazma i došla na 50 km od Orela.

Time je Moskovska bitka završena. Kod Moskve je razbijeno 50 nemačkih divizija. Nemci su izgubili 120.000 vojnika, a Crvena armija je zaplenila 3.000 topova, 1.000 bacača, preko 13.000 tenkova i 18.000 automobila. Doktrina »munjevitog rata« je pod Moskvom potpuno bankrotirala.

A. B.

Pukovnik de Fukijer: ŠESTODNEVNI RAT

U članku pod gornjim naslovom¹⁾ razmatraju se nedavne anglofrancuske agresivne operacije protiv Egipta. Počinje se

¹⁾ La Guerre de six jours, par le Col. de Fouquières, Forces aériennes françaises, Francuska, maj, 1957.

sa događajima koji su prethodili ovom kratkom ratu, zatim se tretiraju stavovi Engleske i Francuske i njihovi međusobni odnosi, značaj Kipra kao polazne baze, organizacija komandovanja, ciljevi rata, planovi za njegovo vođenje, uloga Izraela

i odnosi sa njim, tok rata, politička aktivnost velikih sila i OUN, odnos političkih i vojnih rukovodilaca i, na kraju, daju se neki zaključci o uzrocima neuspeha.

Iz čitavog kompleksa ovih pitanja, koja su nam većinom poznata i o kojima imamo određen stav, osvrnućemo se samo na ona koja nisu dovoljno poznata našim čitaocima.

*

Nacionalizacija Sueckog kanala, izvršena 28 jula 1956, bila je neposredan povod ratu. Samoljublje Engleza i Francuza bilo je povredeno. Predsednici vlada Britanije i Francuske osetili su se i lično pogodeni. Posledica toga bila je da je odmah stvorena zamisao da se na nacionalizaciju Kanala odgovori ratom. Francuzi su pristali na voćstvo Engleza u tom poduhvatu iz ovih razloga: Egipat se smatra *zonom britanskih interesa* (tek nedavno su ga evakuisale njihove trupe); jedina pogodna baza za vođenje rata je Kipar, koji pripada Engleskoj; najzad, Francuzi su mogli odvojiti za ovaj rat relativno malo snaga, s obzirom na situaciju u Alžiru, te će glavninu ekspedicionog korpusa sačinjavati britanske snage.

Polazna baza Kipar nalazi se na oko 400 km od Egipta. On ne predstavlja idealnu bazu; glavni mu je nedostatak što nema pogodne luke. Jedino u Famagusti mogu pristati jednovremeno 5 brodova, dok su ostala sidrišta katkad zimi neupotrebljiva. Od 3 moderna aerodroma dva su jedva opremljena. Ostala infrastruktura realizovana je samo 60—70%.

Vodeća uloga Britanije odrazila se u organizaciji komandovanja ekspedicionim snagama. Sve komandne funkcije zadržali su Englezi, dok su Francuzima dodeljene funkcije pomoćnika. Glavni komandant bio je brit. general Čarls Kejtli, a njegov načelnik štaba brit. general Hobs. Pomoćnik glavnog komandanta bio je franc. vice-admiral eskadre Pjer Baržo, koji je u isto vreme vršio funkciju komandanta francuskih snaga, a njegov načelnik štaba general Gazen (koji je pripadao inžinjeriji). Komandant kopnenih snaga bio je brit. general Stokvel, a njegov pomoćnik franc. general Bofre. Komandant pomorskih snaga bio je brit. admiral Ričmond (koji je na dan početka operacije zamenjen brit. admiralom Denford-Stejterom), a za pomoćnika mu je dodeljen franc. admiral

Lanselo. Za komandanta vazdušnih snaga bio je određen brit. vazduhoplovni vice-maršal Barnet, a za pomoćnika franc. general Bron. Najveći broj rukovodilaca imao je iskustva u radu u međusavezničkim štabovima. Službeni jezik bio je samo engleski.

Po prvoj verziji, predviđenoj u prvobitnom planu »Musketir«, glavni komandant, dosledno britanskim gledištima, određivao je zadatak potčinjenim komandantima vidova, dok su ovi bili odgovorni za izradu planova, i to pod rukovodstvom komandanta kopnenih snaga generala Stokvela, koji je vršio dužnost komandanta svih vidova (*le commandant interarmes*).

Međutim, 10 septembra 1956 izvršena je izmena u organizaciji komandovanja u sklopu novog plana »Musketir II«.

— komandanti vidova postaju ravnopravni pred glavnim komandantom, jer general Stokvel ne vrši više funkciju komandanta vidova;

— iznad načelnika štaba glavnog komandanta postavlja se brit. vazduhoplovni vice-maršal Hadelstoun. To rešenje predstavlja ustupak zahtevu RAF-a, koji smatra da u komandnoj hijerarhiji ne zauzima mesto koje odgovara ulozi vazduhoplovnih snaga u planiranoj operaciji, kao i da bi dužnost načelnika štaba glavnog komandanta trebao da vrši pripadnik vazduhoplovstva. Vice-maršal Hadelstoun nije dobio mesto načelnika štaba, ali ga zato kontroliše. Pored toga, on je zadužen za vazduhoplovne operacije i vođenje Odeljenja psihološkog rata.

Prvobitni plan operacije nazvan je »Musketir«. Plan je pripreman u istim prostorijama gde se stvarao i plan invazije na Normandiju »Overlord« iz Drugog svetskog rata. Ideje »Overlorda« preovlađuju i u »Musketiru«. Ovaj poslednji plan je vrlo ambiciozan; mere obezbeđenja su mu preterane, a samo izvođenje spora. On odražava gledišta Engleza, koji ne žele ništa da rizikuju. Oni predviđaju jake snage da bi izbegli i najmanji neuspeh. Plan nailazi na kritiku načelnika štabova, ali je najoštija ona koju daju Francuzi. Na kraju je ovaj prvobitni plan odbačen.

Novi plan »Musketir II«, koji je ideo izvesne promene u organizaciji komandovanja i zadacima, ostaje u suštini sličan prvom planu. Operacija se zasniva na pomorskom desantu. Ona, dakle, ostaje teška

i spora i ne obezbeđuje iznenađenje. Ma-
da je dolazak vice-maršala avijacije Ha-
delstouna uticao na davanje preovlađuju-
ćeg značaja avijaciji, ipak se nije nikada
predviđalo potpuno korišćenje mogućnosti
avijacije i padobranaca za brzu, elastičnu
i iznenadnu operaciju. Šema »Overlorda«
nije prevaziđena. Plan je predviđao iskr-
cavanje oko 4 divizije sa učešćem oko 140
pomorskih jedinica. Od početka operacije
do otpočinjanja iskrcavanja predviđao se
rok od osam dana, koji je bio odveć dug.

U toku priprema operacije stav vlada
Britanije i Francuske nije bio u svemu
isti. Dok su Francuzi od početka do kraja
bili pobornici odlučne i brze akcije, koja
je trebala da obezbedi brz uspeh, neop-
hodan radi situacije u Alžiru, dotle su
Englezi bili skloni čestim kolebanjima
što je dovelo do postepenog slabljenja
volje za rat. To se objašnjava, pored osta-
log, i snažnim otporom laburističke opo-
zicije, kao i ozbiljnim neslaganjima unu-
tar vladajuće, konzervativne partije.

Glavnom komandantu ekspedicionih
snaga izdavala je direktive Vlada u Lon-
donu. Francuzi su mogli intervenisati sa-
mo obilaznim putem. Pomoćnik glavnog
komandanta, franc. admiral Baržo, upućiv-
ao je svoje intervencije i zahteve Vladi
u Parizu, a ova je to prosledila Vladi
u Londonu, koja je tada, eventualno, re-
agirala izdajući naredjenja glavnom koman-
dantu. Tako se uloga francuskog koman-
danta, koji nije imao nikakvih snaga ni
sredstava na svom raspoloženju, svodila
samo na sugestije, intervencije i proteste.
Time pisac tumači i neuspeh u vođenju
psihološkog rata, kao i rata u celini, koji
bi, da su usvojene francuske koncepcije,
verovatno, imao drugačiji ishod. Umesto
očekivanog dopunjavanja britanskog me-
todičnog duha francuskom dinamičnošću,
živošću i intuicijom, nastupilo je izvesno
međusobno neslaganje. Englezi su se dr-
žali plana, dejstvovali metodično i sporo,
a Francuzi su zahtevali brzinu i elastič-
nost.

Uticao OUN počeo se naročito ispolja-
vati od 3 novembra. Na predlog SAD koje
su se nalazile pred pretsedničkim izbo-
rima, francusko-britanska intervencija je
skoro jednodušno osuđena. Zato su po na-
ređenju Londona dejstva avijacije skoro
obustavljena, dok su Francuzi zahtevali
brzu akciju. Najzad je odlučeno da se

izvede operacija po planu »Teleskop«, koji
je odgovarao francuskim željama, tj. da
se Port Said i Port Fuad zauzmu padob-
brancima — pre iskrcavanja sa mora.
Međutim, ni taj plan se nije odvijao po
francuskim nastojanjima.

Planirani *psihološki rat* nije doneo re-
zultate. Radio Kairo je posle manjeg pre-
kida produžio svoje emisije. Englezi ga
više nisu napadali. 4 novembra osoblje
radiostanice na Kipru je u štrajku. Poli-
tička situacija se naglo pogoršava. OUN
izglasava rezoluciju o formiranju među-
narodnih snaga. U Siriji je prekinut na-
f-tovod iračke petrolejske kompanije. Lon-
donska Vlada se koleba. Položaj Idna je
vrlo težak. Britanska Vlada saopštava
glavnom komandantu da može očekivati
obustavu operacije. Britanski i francuski
komandanti šalju u London dugu depešu
koja se završava rečenicom: »Francuska
komanda je zapanjena«. Na ovo sledi na-
ređenje iz Londona da se operacija na-
stavi.

Neuspeh operacije leži u greškama
koncepcije, tvrdi pisac. Bitna greška je
bila u tome što sredstva nisu bila u sa-
glasnosti sa ciljem, niti je postojala sa-
glasnost ni jedinstvo gledišta političkih
rukovodilaca i vojnih starešina. Političke
vlasti treba jasno da odrede cilj operacije.
Čerčil je to u svoje vreme jasno odredio
Montgomeriju lakonskim naredjenjem:
»Najurite Nemce iz Afrike«. U egipatskoj
operaciji cilj nije bio jasno postavljen.
Osvajanje Kanala i želja da se obori re-
žim Nasera međusobno su se mešali, a
nikad im nije bio određen prioritet. En-
glezi su, po tradiciji, ratove blokada pre-
postavljali munjevitim ratovima; faktor
vreme bio je za njih drugostepenog zna-
čaja. Francuzi su zbog Alžira pretpostav-
ljali brzu akciju. Uticaj Francuza nije
došao do izražaja, jer Englezi nisu hteli
da bitno menjaju svoj plan. Oni su bili
skloni složenoj planiranoj operaciji, a ne
lakoj ekspediciji u kojoj bi smelost i od-
lučnost bili značajniji od snage oružja.
Izvesno iskustvo francuskog komandova-
nja u ratovima koji su bili vrlo malo or-
todoksnii moglo je uspešno korigovati
Engleze, ali je nedostajalo vremena.

Najzad, ni avioni *Valient* i *Camberra*,
predviđeni za bacanje A-bombi, nisu od-
govarali za klasične bombe bacane sa ve-
likih visina i u malim formacijama. Nji-
hov materijalan efekat bio je slab.

Pisac završava sledećim rečima: »Treba se bojati, da su pod uticajem ponosa, koji nije bio na mestu, Englezi i Francuzi poverovali da su oni još velike sile, da bi mogli delovati sami i to baš u momentu kada su doživeli demonstraciju suprotnog. Jedno mrštenje Bulganjina, je-

dan telefonski poziv Ajzenhauera i jedno glasanje bez iznenađenja u OUN bili su dovoljni da ponište odluku koja je saznela tri meseca i da savladaju britanskog premijera i protiv želje njegovih francuskih saveznika«.

A. M.

Major A. J. I. Poynder: LAKE DIVIZIJE I TEŠKE BRIGADE¹⁾

U Britaniji se vodi diskusija o tome da li je, u savremenim uslovima, korisno imati jedinstvenu KoV, podjednako sposobnu za izvršenje svih zadataka. Mnogi smatraju da to nije celishodno i da bi trebalo imati specijalne jedinice za Malaju, Keniju, Kipar i dr., a sasvim druge — brigade i divizije, koje bi bile opremljene i obučene za dejstvo u uslovima upotrebe nuklearnog oružja. Autor članka je takvog mišljenja.

Još u početku članka on ističe da mu je cilj da razmotri sadašnju organizaciju kopnenih snaga i predloži kakve bi izmene trebalo učiniti da one budu pokretljivije, elastičnije i sa jačom udarnom moći. Takvo razmatranje mora biti zasnovano na analizi mogućnosti čitavog naoružanja, počev od puške pa sve do atomskog topa, kao i potreba rodova i službi.

Kopnene snage iz 1945 ne mogu poslužiti kao uzor, jer se bezbroj puta pokazalo da ono što je dobilo prošli rat ne dobija buduću. Iskustva iz prošlih ratova moraju se koristiti, ali se ne sme gubiti iz vida razvoj koji je u toku i njegove perspektive. Snage čijoj se izgradnji pristupa moraju se odlikovati kvalitetom, brzinom i sposobnošću za postizanje iznenađenja.

Autor smatra da sadašnja organizacija i sadašnji predlozi za formiranje što celishodnije organizacije uopšte ne odgovaraju potrebama i mogućnostima zemlje.

Sušтина sadašnje organizacije i predloga za njihovo dalje usavršavanje. — Svi dosadašnji predlozi kojima se teži što celishodnijoj organizaciji svode se uglavnom na sledeće:

— pešadijska divizija treba da bude mešovitog sastava, kako bi se mogla prilagodavati različitim uslovima i okolnostima;

— reorganizovati oklopnu diviziju tako da se sastoji od 1 puka oklopnih kola, četiri oklopna puka, 1 puka srednjih tenkova, 1 inžinjeriskog puka i 1 pešadiskog bataljona.

Slabe strane pešadijske i oklopne divizije. — Takva pešadijska divizija je, ustvari, starog sastava, pored ostalog, ima 3 pešadijske brigade, 3 art. puka, 1 puk pav art. i 1 inžinjeriski puk. Nema više diviziskog oklopnog puka, a iz sastava bataljona izbačeni su pt topovi. Ali, da bi se to nadoknadilo, u sastav svake pešadijske brigade ušao je po jedan oklopni puk; da bi se pojačala art. podrška, dodati je još jedan art. puk. Pošto divizija ima u svom organskom sastavu i tenkove, to će biti još glomaznija. Njen se sastav uopšte ne zasniva na dosadašnjim iskustvima. Zbog različitih tipova vozila održavanje, opravke i sistem zamene delova biće jako otežani. Najvažniji nedostatak takve divizije biće njena nesposobnost kretanja ka bojištu, kao i na samom bojištu i van puteva. U okviru takve formacije doći će do izražaja slabe strane pojedinih rodova. Tako, naprimer, pešadija će prinuditi tenkove da se kreću njenom brzinom, i obratno, tenkovi i vozila pešadiju da se drži puteva. Ona neće biti u stanju da se ukopa, maskira i biće paralizovana dejstvom iz vazduha, čak i kada pre toga nije bila paralizovana zbog nedostatka goriva. Takva bi divizija bila u svemu slična onoj iz 1945.

Što se tiče organizacije nove oklopne divizije, autor isto tako smatra da ona ima veliki broj nedostataka i u ovom sastavu uopšte nije u stanju da odgovori svojoj nameni. Ovo zato što ima oklopna

¹⁾ Light Divisions and Heavy Brigades, by Major A. J. I. Poynder, *The Army Quarterly*, V. Britanija, april 1957.

kola, što su njeni inženjerski i pešadiski delovi na vozilima sa »mekanim« točkovima, što je vežana za puteve te neće predstavljati formaciju sa potrebnom pokretljivošću i sl.

Sušтина novih predloga

Pešadiska divizija. — Autorovi predlozi za reorganizovanje sadašnjih pešadiskih divizija zasniavaju se na činjenici da su one glomazne i nepogodne za upotrebu, usled čega ih treba zameniti lakim divizijama, koje su podjednako pogodne za upotrebu — kako za izvršavanje zadataka u klasičnom, tako i u ograničenom nuklearnom ratu. Ove divizije biće tako organizovane da se mogu transportovati vazдушnim putem ili će marševati, a da ih svuda mogu pratiti njihova vozila i oruđa za podršku. Divizija će se sastojati od potpuno samostalnih brigada koje će se moći odvajati i pridavati drugim jedinicama radi izvršenja različitih zadataka.

Oklopna divizija. — Predloženu organizaciju oklopnih divizija trebalo bi dalje usavršavati u tom smislu što bi se one svele na oklopne brigadne grupe ili teške brigade sa potpuno oklopljenim guseničnim vozilima. Brigade, koje bi bile naoružane tenkovima *Centurion* i *Conqueror*, upotrebljavale bi se bilo u cilju podrške lakih divizija, bilo kombinovano, u ulozi oklopnih divizija.

Teške brigade bile bi pogodne za upotrebu u ratovima sa ograničenim ciljem, kakav je rat bio u Koreji, a našle bi vanrednu primenu u eventualnom nuklearnom ratu u Evropi ili na Srednjem Istoku. Od posebne je važnosti to što su takve brigade manje osetljive na dejstvo nuklearnog oružja, što se mogu brzo koncentrisati i prelaziti u rastresiti raspored i što raspolazu jakom udarnom snagom, kako u napadu tako i u odbrani.

Reorganizovanje pešadiske divizije. — Autor ističe da bi pri reorganizovanju najpre trebalo početi sa rodovima, pa tek onda sa službama. Naročito se ističe celishodna upotreba lakog vozila nosivosti 1/4 tone i potreba da ono bude univerzalno, pa čak i u upotrebi kod svih pomoćnih jedinica, službi i štabova. To bi znatno smanjilo obim i broj administrativnih organa i službi i uprostilo opravke. Ovakva divizija bila bi pogodna za vode-

nje operacija na različitom zemljištu (džungla, pustinja, planine). Njene odlike da se po potrebi može brzo ukopavati i maskirati, koncentrisati i prelaziti u rastresiti raspored, omogućile joj efikasnost i u uslovima upotrebe nuklearnog oružja. Kao i u prošlom ratu, nju će podržavati tenkovi i u ovom slučaju oni iz sastava teške brigade.

Sastav i naoružanje divizije omogućile da joj prebacivanje vazдушnim putem postane normalno, a transport brodovima, ukoliko nema mogućnosti za vazdušni, biće znatno olakšan. Od posebne je važnosti to što su njena vozila, topovi i oprema malih dimenzija, te se stoga mogu relativno lako ukopavati, a to će doprineti da gubici od dejstva nuklearnog oružja budu znatno manji. Male dimenzije takođe će omogućiti njihovo lako maskiranje, čime se postiže dvostruki efekat — zaštita od atomskog dejstva i osmatranja sa zemlje. Samim tim što pretežan broj divizijskih jedinica neće biti vezan za puteve, smanjiće se gubici od napada iz vazduha.

Autor ističe da će oružja, vozila i sredstva za vezu biti u stanju da se kreću istim putevima kojima se kreće i pešak.

Reorganizovanje oklopne divizije. — Prvobitno predložena oklopna divizija je glomazna i sporo se kreće. Ako bi prešla u rastresiti raspored, da bi izbegla atomski udar, njome bi bilo teško komandovati; ako se pak prikupe, neprijatelj je može lako otkriti i napasti taktičkim nuklearnim oružjem. Ona se ne može efikasno kretati van puteva, jer još uvek ima isuviše veliki broj vozila na točkovima, te se stoga ne može tretirati kao oklopna formacija. To zahteva da se njen sastav znatno smanji. Kod rodova autor predlaže ovakve izmene:

— 3 oklopna puka od po 3 bataljona (to bi odgovaralo lakoj diviziji: 3 brigade od po 3 bataljona); bataljon od 4 čete opremljene tenkovima *Centurion* i 1 četa tenkovima *Conqueror*. To će omogućiti sadejstvo tenkovskih četa sa četama lake divizije;

— 1 bataljon moto-pešadije na oklopnim transporterima, čiji će zadatak biti izvidanje i neposredna zaštita tenkova oklopnog puka;

— 1 puk srednjih samohodnih oruđa;

— 1 oklopni inženjerski puk.

Borbeni delovi takve brigade bili bi na oklopljenim guseničnim vozilima. Da bi bile u stanju da prate i podržavaju te delove i službe, moraju biti na guseničnim vozilima, sa radiosredstvima. Do celishodne formacije jedinica službe mora se doći putem praktičnih vežbi. Ali, što se tiče snabdevanja vazдушnim putem — upotrebom padobrana, slobodnim spuštanjem ili helikopterom, takav način snabdevanja *teške brigade* mora postati normalan.

Radio će biti jedino sredstvo veze. Žičane linije se upšte neće upotrebljavati. Laki avioni i helikopteri upotrebljavaće se za izviđanje i održavanje međusobne veze.

Oklop *teške brigade* pruža zaštitu od sva tri dejstva nuklearne eksplozije. Ta prednost, kao i pokretljivost brigade (sposobnost da brzo zauzme rastresiti raspored i da se brzo prikupi) čini da se u odbrani može efikasno upotrebiti za brz protivnapad, a u napadu za brzo kretanje iza sopstvenih nuklearnih udara. U odnosu na sadašnju oklopnu diviziju takva brigada bi bila veoma ekonomična, jer bi troškovi oko nabavke rezervnih delova i održavanja bili znatno manji. Brigada bi se upotrebljavala na dva načina: ili bi podržavala *laku diviziju* (slično samostalnim oklopnim brigadama u prošlom ratu), ili bi se od nekoliko takvih brigada formirala veća oklopna formacija. To bi isključilo potrebu za formiranjem različitih tipova formacija. Ušteda u materijalnim sredstvima isto tako se postiže upotrebom iste gusenične šasije za konstruisanje različitih vozila.

Zbog iznetih prednosti, pokret *teške brigade* na bojištu i van puteva biće znatno olakšan. Neće biti vezana za puteve, jer će sva vozila biti gusenična i snabdevaće se vazдушnim putem. Upotrebom inženjerskog puka brigada će biti u stanju da uspešno savladuje sve prepreke, uključujući i vodene. Sve će to brigadu osposobiti za vršenje uspešnih napada i protivnapada, za brzo kretanje iza eksplozija nuklearnog oružja i savladivanje kontaminiranog zemljišta.

O zaštiti koju oklon pruža od toplotnog, udarnog, a delimično i od radioaktivnog dejstva, dosta je pisano. Ako se tome doda sposobnost brigade da se kreće

van puteva i efikasna radioveza, onda se dobija slika jedne formacije koja se može držati u rastresitom rasporedu sve do momenta upotrebe, čime će se izbeći da ona bude stalno rentabilan atomski cilj.

Maskiranje tenkovskih, u odnosu na druge jedinice, relativno je teže. Međutim, odbacivanjem oklopne divizije i usvajanjem *teške brigade* problem će biti delimično rešen. Tome će naročito doprineti snabdevanje vazдушnim putem i napuštanje stalnih linija za dotur i snabdevanje, pri čemu se upotrebljava veliki broj vozila.

Konvencionalne napade iz vazduha na tenkove treba i dalje očekivati i u tom pogledu neće biti nikakvih promena. Gubici se mogu smanjiti jedino obukom u maskiranju i akcijama sopstvene avijacije. Efikasnijim dejstvima iz vazduha može se ubrzati tempo aktivnosti na bojištu i stvoriti povoljni uslovi za smeliju i bržu upotrebu *teških brigada*. Umesto nekadašnjih konvencionalnih izviđačkih jedinica kopnenih snaga, ubuduće će oči *teške brigade* predstavljati avijacija. Ona će, sem toga, snabdevanjem iz vazduha doprineti da *teška brigada* bude još elastičnija i da ima veću slobodu kretanja.

Što se tiče materijalne strane, formiranje brigade može se odmah pristupiti. Kao jezgro se mogu iskoristiti postojeće inženjeriske oklopne jedinice i šasije nekih postojećih tenkova. Ali, da bi takva jedinica bila što efikasnija, potrebno je što pre pristupiti izradi standardnih šasija. Sadašnje naoružanje — tenkovski topovi i samohodna art. oruđa — može se zameniti vođenim raketama. Takvim naoružanjem, kombinovanim sa efikasnom vezom, od brigade se može stvoriti efikasna borbeno jedinica.

Iz iznetog se može zaključiti da je *teška brigada* »prirodan partner« lake divizije, da je veoma pogodna za njenu podršku i da se može upotrebiti bilo samostalno, bilo zajedno sa drugim *teškim brigadama*.

Na kraju izlaganja autor zaključuje da su postavke u članku zasnovane na iskustvima iz prošlosti i ekonomskom potencijalu zemlje, imajući u vidu mogućnosti nuklearnog naoružanja i avijacije.

Major M. Rasin: **ULOGA PAA U RAZNIM FAZAMA BITKE¹⁾**

Švajcarska pav pravila posle Drugog svetskog rata radena su na osnovu iskustava obeju ratujućih strana i tada predviđanog razvoja avijacije. Pisac u ovom članku upoređuje švajcarske principe upotrebe PAA (u raznim vrstama operacija i fazama bitke) sa najnovijim francuskim pav pravilima koja su nedavno izdata i koja on zasada smatra za najsavremenija. Zato u početku članka nagoveštava da će u daljem izlaganju razmotriti i švajcarsku organizaciju PAA i tražiti puteve za njeno dalje usavršavanje, vodeći pritom što je moguće više računa o najverovatnijim neprijateljskim postupcima. On istovremeno daje i nekoliko opštih uputstava u pogledu reda hitnosti preduzimanja raznih mera pav obezbeđenja.

Period koncentracije trupa karakteriše se pojačanim saobraćajem, nagomilavanjem jedinica i obrazovanjem raznovrsnih skladišta. Pošto tada vatrena sredstva PAO još nisu stupila u akciju, moraće se što svestranije i potpunije koristiti mere PAZ. LPAA će pritom štiti iskrne rejone, koncentraciju trupa (eventualno i postojeća skladišta) i komunikacije koje, ako se koriste i po danu, moraju biti zaštićene na celoj svojoj dužini, a inače samo na kritičnim mestima. Teška PAA će tada štiti one zone i komunikacije za koje postoji velika verovatnoća da mogu biti napadnute sa svih visina. Sadejstvo između raznih sredstava PAO je u ovom periodu najteže obezbediti, pa se ono mora izvoditi po unapred predviđenom i detaljno razrađenom planu. Pri tome se mora, svakako, izbeći da se za PAO nekih mesta odredi isuviše mnogo sredstava, a da druga ostanu nedovoljno zaštićena.

Pri napadu priprema faza ima slične karakteristike onima koje su navedene za koncentraciju, a pošto raspoloživa vatrena pav sredstva još nisu stupila u dejstvo to će jedino obezbeđenje predstavljati celishodno primenijavanje mera PAZ i operativnog maskiranja. Trupna PAA će se tada načelno ojačavati i ona u ovoj fazi treba da bude tako raspoređena da bi mogla najbolje da zaštititi svo-

je trupe dok zauzimaju polazne položaje i rejone, i da spreći neprijateljskoj avijaciji uspešno izviđanje iz vazduha.

U toku napada težište dejstva PAA treba da bude što više unapred, jer će se tamo pojavljivati novi zadaci za PAO, dok će se pozadnji delovi moći lakše obezbediti, naročito danju. Vatrena sredstva (naročito artiljeriju) i uvođenje u bitku drugih ešelona i rezervi (naročito tenkova) treba što jače zaštititi.

U početku napada je korisno zadržati izvestan deo PAA u rezervi, u cilju njene docnije upotrebe tamo gde to bude bilo najpotrebnije. Međutim, i tada ove pav jedinice treba da budu na vatrenim položajima, bilo za pojačanje PAO već postojećih važnih objekata ili za PAO samostalnih objekata drugostepene važnosti. U toku eksploatacije uspeha u napadu laka PAA će se načelno pridati jedinicama koje vrše tu eksploataciju.

U odbrani težište PAO treba da bude na obezbeđenju najosetljivijih delova sopstvenog borbenog poretka: elementa PTO, vatrenih položaja artiljerije, najosetljivijih delova komunikacija i pravaca za pokrete rezervi, za snabdevanje i evakuaciju. Pri tome treba izbegavati rasturanje jedinica PAA i ne zaboraviti da rastresito postavljeni i celishodno maskirani čvorovi otpora nisu za neprijateljsku avijaciju naročito rentabilni ciljevi, te će zato oni ređe zahtevati zasebna sredstva PAO. Za komandna mesta je bolje da budu izabrana na zaklonjenim i maskiranim mestima nego da imaju posebna sredstva PAO.

Režim vatre treba da bude saobražen razvoju situacije. Uvek treba težiti da se u pogledu izdavanja naređenja za otvaranje vatre bude što stroži. Svaki starešina ima pravo da zadrži u svojim rukama pravo otvaranja vatre potčinjenih jedinica. Činjenica je da neprijatelj može lako pronaći baterije koje dejstvuju i uništiti ih dejstvom artiljerije ili avijacije — još pre početka opšteg napada. Pri tome je važno da otvaranje vatre bude tako regulisano da komandiri vatrenih jedinica, koje su često rasturene po celoj odbranbenoj zoni i potčinjene raznim komandantima, dobiju na vreme potrebna naređenja u ovom pogledu.

Kod zadržavajuće odbrane (kao i u svim defanzivnim dejstvima) tre-

¹⁾ Major M. Racine: La mission de la DCA dans les différentes phases de la bataille, *Revue militaire suisse*, Švajcarska, april 1957.

ba naročito da budu zaštićena vatrena sredstva i snage namenjene za izvršenje protivnapada. Zaštita pravaca za povlačenje dobija posebnu važnost ako se izvlačenje iz borbe mora vršiti po danu. Međutim, tada će se retko raspolagati svim potrebnim sredstvima PAA.

Prema francuskim propisima, PAA u toku zadržavajućeg manevra treba da u svakom slučaju obezbedi rad: sredstvima svoje trupne službe VOJ, elemenata službe VOJIN, taktičke avijacije i artiljerijskih aviona. Za ove poslednje, pored zaštite njihovih letilišta (aerodroma) treba predvideti i zborne zone (zone za prihvatanje, zaštitne zone), u koje bi se artiljerijski avioni sklanjali u slučaju napada neprijateljske avijacije. Ove zone prvenstveno treba birati u prostoru koje već brani laka PAA.

Pisac ističe da Švajcarci ne predviđaju upotrebu lake PAA za ovakve zadatke, ne samo zato što nemaju artiljerisku avijaciju, već što ne mogu sebi da pretstave da bi laka PAA mogla na opisani način štitići vlastite artiljerijske avione. Najzad, oni smatraju da je sopstvenim avionima lakše da se uklone od gonjenja neprijateljskih aviona većim manevrima i korišćenjem oblaka i konfiguracije zemljišta nego da se stave pod zaštitu lake PAA, koja ionako ima ograničene zone dejstva.

Pri otstupanju, koje je oduvek predstavljalo naročito kritičan manevar, pogotovu kada se vrši po nalogu višeg komandovanja iz strategiskih razloga, pravci kojima su mogućni pokreti trupa predstavljaju izvanredno osetljive objekte, te se za njihovu odbranu načelno mora upotrebiti sva PAA koja se može izvući sa fronta. Ukoliko pak to nije izvodljivo još u samom početku, treba nastati svim silama da se to ostvari u docnijem toku operacija.

Pri čišćenju terena, koje ima specifičan karakter, PAA ne dolazi do naročitog izražaja.

*

Švajcarski i francuski propisi u pogledu upotrebe PAA u borbama u naročitim prilikama imaju, uglavnom, slične postavke.

U borbama oko naseljenih mesta PAA treba da štiti tačno određene odbranbene objekte, dejstvujući protiv neprijateljskih aviona koji baš njih napadaju. Zatim, imala bi da štiti tenkove

i artiljeriju koji bi se, zavisno od razvoja operacija, angažovali oko ovih mesta.

Pri borbama u šumama PAA će manje doći do izražaja, pošto će se i avijacija moći teže upotrebiti, jer ona pri dodiru naših trupa s neprijateljem, čak i u retkim lisnatim šumama sa proplancima, kao i u četinarskim, reskira da svojim trupama nanese isto toliko gubitaka koliko i neprijatelju.

Noću i pri smanjenoj vidljivosti (magla, vejavica, jake kiše i oluje itd.) ne može se očekivati neka naročita aktivnost avijacije, te će to vreme PAA svakako iskoristiti za dalje uređenje delova svojih borbenih poredaka, poboljšanje službe snabdevanja i uopšte, pojačanje svoje borbene efikasnosti.

U utvrđenim rejonima PAA može igrati vrlo važnu ulogu, pogotovu što stalan karakter ovih postrojenja (objekata) omogućava da se još u vreme mira detaljno razradi plan upotrebe PAA i za njene jedinice blagovremeno izrade potrebni elementi borbenih poredaka. Maskiranje i mere PAZ mogu tada da se iskoriste do najvišeg stepena, a elementi trupne službe VOJ i službe VOJIN, kao i potrebne veze, mogu takođe da se primene do maksimuma, dok se sadejstvo jedinica FAA i avijacije može u potpunosti obezbediti. Posadne trupe u objektima utvrđenih rejona mogu da sadejstvuju sa jedinicama ojačanja i trupama namenjenim za dejstvo van utvrđenih rejona čak i onda kada bi posadne trupe bile okružene (izolovane). Dobro utvrđeni i osposobljeni za kružnu odbranu, elementi borbenih poredaka PAA predstavljaju za neprijatelja vrlo teške objekte za osvajanje.

Borbe oko vodenih tokova (reka i kanala) od uvek su vojnim komandantima zadavale naročite teškoće. Kada se, pri forsiranju izabere otesek za prelaz, treba što brže i detaljnije izvršiti sve pripreme — organizujući raznovrsna neophodna slagališta kao i prikupljanje materijala za pravljenje skela i podizanje mostova. Pripreme i izvršenje forsiranja reke mogu da se izvedu uspešno samo ako jaka PAA pravovremeno zaštiti obostranu obalu na potrebnoj dubini, i izabere oteke za prelaz. Pri odbrani vodenih tokova PAA treba rasporediti prema najverovatnijim osecima za prelaz neprijatelja, gde će on baš i upotrebiti gro svoje avijacije u cilju da tu zaista i uspe u forsiranju.

U planini branilac zaprečava klan- ce i prevoje, organizujući na njima so- lidna uporišta, što sve treba da bude do- bro zaštićeno i sa PAA.

Zima umnogome otežava izvođenje svih vrsta borbenih dejstava, jer pokreti trupa tada bivaju još više usmereni samo na prolaze, maskiranje je znatno otežano, a snežni pokrivač omogućava neprijatelj- skoj avijaciji da znatno lakše otkrije trupe protivne strane. Zato je u ovakvim uslovima neophodna dobro organizova- na PAO.

Pisac navodi i slučajeve kada PAA može da vrši i izvesne eventualne zadatke. Tako, naprimer: kada teške meteorološke prilike potpuno isključuju upotrebu avijacije, PAA se može koristiti i za dejstvo protiv ciljeva na zemlji. Švajcarska pravila predviđaju, i to samo u retkim slučajevima, upotrebu teške i srednje PAA protiv teških tenkova. Međutim, francuski propisi su u tom pogledu elastičniji i lakše dopuštaju korišćenje PAA za dejstvo protiv ciljeva na zemlji i moru. Ali, ipak napominju da se takva dejstva mogu primenjivati samo u izuzet- nim slučajevima.

Velika početna brzina pav oruđa pruža im pri PTO velike mogućnosti (zavisno od kalibra) u pogledu probijanja oklopa neprijateljskih tenkova. Ali njihove vi- soke siluete, velika nagomilanost oruđa i sprava na vatrenim položajima, kao i ne- dovoljna samoodbrana, čine ih vrlo ose- tljivim. Zato se ona protiv tenkova mogu upotrebljavati samo u zaista kritičnim si- tuacijama.

Pisac zaključuje da se iz gornjih razmatranja može videti da se švajcarska načela za upotrebu vatrene sredstva PAO u glavnim crtama slažu sa francu- skim. Razlika je uglavnom u tome što švajcarski komandiri vatrene jedinica PAA moraju još uvek sami da identifi- kuju avione koji naleću na njihove zone dejstva pre no što se odluče na otvaranje vatre, dok francuski komandiri pav vatre- nih jedinica dobijaju naređenje za otvara- nje vatre od svog pretpostavljenog, od čega mogu odstupati samo u onim sluča-jevima kada sa apsolutnom sigurnošću prepoznaju sopstvene avione.

M. D.

General-major V. Agafonov: ORGANIZOVANJE VEZE U NASTUPNOJ OPERACIJI ARMIIJE PRI FORSIRANJU REKE¹⁾

Posle uspehli dejstava Crvene armije u Ukrajini, 27-a armija, produžavajući nastupanje, počela je noću 28 septembra 1943 forsiranje Dnjepra na delu Zarubenci — Grigorovka. U prvom ešelonu nala- zile su se tri a u drugom jedna divizija. Ne sačekavši prilaženje delova pontonskih mostova i skela, koji još nisu bili uspeli da stignu na mesto prelaza, armija je počela prelaz reke uglavnom pomoćnim sredstvima, i pored jake artiljerisko-mi- nobacačke i mitraljeske vatre i dejstva avijacije neprijatelja po delovima koji su vršili prelaz i rejonu koncentracije. So- vjetske trupe su odmah po prelazu stu- pile u tešku borbu s neprijateljem, koji je nastojao da ih po svaku cenu baci u Dnje- par i time onemoguću održanje mosto-

brana. Iz ove operacije pisac iznosi svo- ja iskustva u pogledu organizovanja veze.

Složeni zadatak glasio je jednostavno: obezbediti neprekidno komandovanje. U uslovima nastupanja i forsiranja široke vodene prepreke bilo je potrebno obra- titi posebnu pažnju organizovanju ra- dioveze.

Kao što se vidi iz šeme, specijalna ra- dioveza za komandu prelaza nije postojala. Radioveza sa štabom fronta odvijala se u radiomreži (R/M) br. 7 a sa susednim armijama i pridatom avijacijom za podr- šku prelaza u R/M sadejstva fronta. Ra- diopravci (R/P) bili su iskorišćeni za vezu sa višom komandom i štabom ten- kovskih jedinica. Za slučaj gubitka radio- veze u osnovnoj R/M prelazilo se na rad u dežurnoj R/M. U radiomrežu br. 1 ko- mandanta 27 armije ulazile su radiosta- nice komandanata 155 sd, 147 sd i 93 ten- kovske brigade a u R/M br. 2 radiosta- nice komandanata 241 sd, 100 sd i 38 sd.

¹⁾ В. Агафонов, генерал-майор Войск связи в отставке: Связь в армейской наступательной операции с форсированием водной преграды, Военный Связист, апрел 1957.

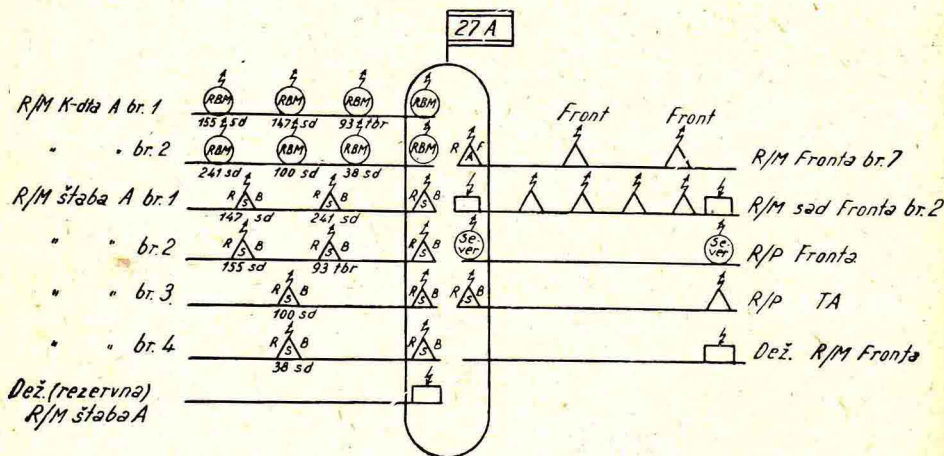
Veza štaba armije odvijala se u četiri radiomreže (šema), ali se rad u R/M br. 3 i 4 praktično obavljao po radiopravcu. Ovo je opravdano ako se ima u vidu da su se 100 i 38 sd nalazile u prvom ešelonu i da su imale posebna mesta prelaza.

Radioveza sadejstva fronta između divizija i pukova održavala se u odgovarajućim armiskim i divizivskim R/M, a sadejstvo krilnih, susednih armija, po radiopravcima. Komandovanje artiljerijom bilo je obezbeđeno posebnom radiomrežom. Za vreme marša radioveza je bila svedena na minimum i korišćena je jedino za predaju ugovorenih radiosignala, zajednički razrađenih od strane Operativnog odeljenja i Odeljenja veze armije.

Ovakav sistem obaveštavanja nije mogao zadovoljiti hitne potrebe komandovanja, pogotovu što je na raspolaganju bio samo ograničen broj radiostanica.

Pripremajući se za operaciju i obezbeđujući vezu u tom periodu, nije bilo dovoljno osloniti se samo na radiovezu. Ne samo ograničen broj radiostanica, već i potreba za ekonomičnim korišćenjem izvora za napajanje prinudili su rukovodioce veze da obrate pažnju na organizovanje žične veze.

Žična veza sa divizijom na glavnom pravcu ostvarivala se u toku operacije obično po osi. Nju su razvijali pomoćni centri veze, od kojih su se davali priključci za KM divizije. Upočetku, za osu

Organizacija i tehničko obezbeđenje veze nisu u to vreme bili usavršeni. Tako je, naprimer, služba VOOV vršila samo vizuelna osmatranja, što nije omogućavalo blagovremeno obaveštavanje sredstava aktivne PAO, a spornost predaje signala o pojavi neprijateljskih aviona još više je otežavala situaciju. U cilju obaveštavanja armije bila je izdvojena posebna talasna dužina na kojoj su radiostanice VOOV i štaba korpusa i divizije predavale odgovarajuće signale. Ti su se signali mogli predavati u svim dejstvujućim R/M, prekidajući rad na predaji drugih radiograma. Kad je radiostanica korpusa ili armije primila signal o vazdušnoj opasnosti, bila je dužna odmah da ga ponovi (preda) na talasu obaveštavanja.

veze polagao se šestožilni kabl, a zatim se zamenjivao stalnom linijom. Sa nekim divizijama žična veza se održavala šestožilnim kablom. Često se na jednoj liniji uspostavljala telefonska veza sa dve divizije.

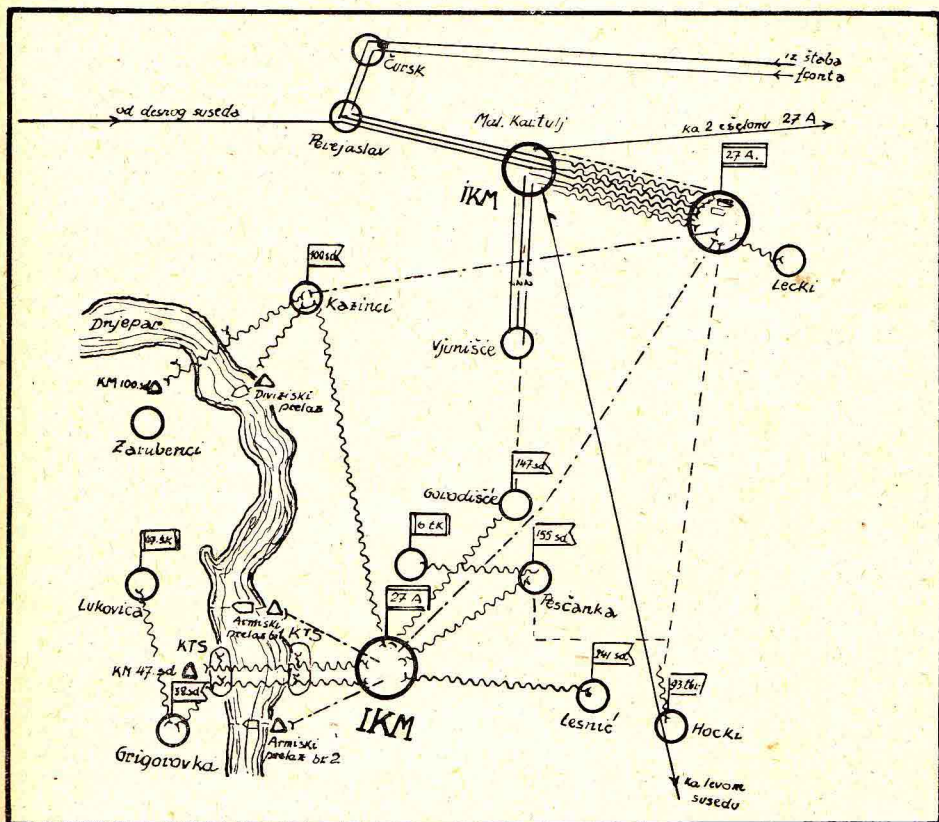
Privremeni prelaz armije u odbranu, izazvan protivnapadom protivnika, tražio je od ljudstva za vezu još veće napore. Na najtežim delovima trase za uspostavljanje žične veze nalazili su se oficiri Odeljenja veze armije. Pojedini oficiri pokazali su izuzetno požrtvovanje i hrabrost ispunjavajući zadatak pod mitraljeskom vatrom neprijateljske avijacije. Treba reći da je i za vreme obezbeđivanja žične veze bilo teškoća. Tako se pri uspostavljanju telefonske veze stalnim linijama nailazilo

na nepoznati način ukrštanja, koji je trebalo izučavati i savladati u toku samog pokreta.

Za rukovođenje prelazom trupa južno od poljoprivrednog dobra Peščanka (sk.) bilo je organizovano pomoćno KM (pom. CV). Prateći prelaz prednjih delova 147 i 100 sd, načelnici pravaca veze pristupili su polaganju poljskog telefonskog kabla (po dnu reke). Na obe obale bile su postavljene kontrolne telefonske stanice. Po tim linijama održavala se telefonska veza sa osmatračnicama komandanta divizije,

pričvršćen za čeličnu žicu debljine 4 mm i potopljen u vodu pomoću drvenih kutija zalivenih katranom.

Razvijanjem KM armije na zapadnoj obali u rejonu Zarubenci, pred Odeljenje veze armije postavio se zadatak poboljšanja kvaliteta veza na rečnim prelazima, kako bi se obezbedila telegrafaska veza sa štabom fronta i susedima. Za ovo je bilo nužno odmah podići stalnu liniju, što je i učinjeno — 400 m južnije od pontonskog mosta, uz pomoć stubova punog profila. Iako se linija nalazila pod dejstvom

sa oba armiska prelaza i prelazom 100 divizije. Sa štabovima sadejstva takođe je bila uspostavljena telefonska veza.

Kada je mostobran bio očišćen, vezisti su kroz reku položili jednožilni kabl i četvožilni pupinizirani kabl, koji je bio

neprijateljske vatrom. rad se odvijao stabilno i obezbeđivao TT vezu. Kablovi s ostali kao rezerva.

Osnovni zadatak bio je održavanje neprekidne veze sa prelazećim delovima i komandantima prelaza. U tom cilju je za

svaki prelaz bio dodeljen odgovarajući oficir Odeljenja veze.

Pisac članka zatim iznosi nešto drugačiju vezu u 40 armiji. Osim veze sa trupama, tu se naročito obezbeđivala veza na mestu prelaza i za njeno organizovanje bio je dodeljen poseban načelnik veze. Na levoj obali reke bio je razvijen centar veze pri osmatračnici načelnika inženjerskih jedinica armije, po čijem su se naređenju i uputstvima uspostavljale telefonske veze sa komandantima prelaza, komandantima na splavu i komandantima inženjerskih jedinica. Osim toga, centar veze je imao direktnu telefonsku vezu sa osmatračnicom komandanta armije i KM armije. Čitav rad vezista odvijao se pod neprekidnom neprijateljskom vatrom, no česti prekidi na linijama bili su odstranjivani brzo i umešno.

Pokušaj odvajanja jednog oficira veze za organizovanje veze na mestu prelaza pokazao se potpuno opravdanim. To je omogućilo neprekidno upravljanje prela-

zom i brz manevar sredstvima veze, odnosno njihovo prebacivanje na suprotnu obalu.

Svim načelnicima veze bilo je naređeno da za predviđeno forsiranje izaberu smeđe veziste, sposobne plivače i vozače splavova. Obično se posada splava sastojala od 3 čoveka od kojih je jedan imao ulogu veslača čamca ili splava, drugi krmanoša, a treći čuvara opreme. Linije su se polagale odmah za prednjim odredima — pod jakim dejstvom artiljerijske i avijacijske vatre neprijatelja. Kabl je pri izlazu iz vode na obema obalama čvrsto ukopavan u rov dubine 0,75 m da bi se obezbedio od neprijateljske vatre.

U zaključku pisac ističe da su vezisti armije u sastavu ostalih jedinica, sa ograničenim sredstvima, nedostatkom rezervnih delova i izvora za napajanje, savladali ogromne teškoće pri forsiranju reke i obezbedili neprekidno komandovanje.

J. A.

Izašla je iz štampe knjiga

PRIMENJENA FORTIFIKACIJA

od potpukovnika

N. MILATOVIĆA i R. KROMPIĆA

Rešenjem Državnog sekretarijata za poslove narodne odbrane knjiga se može koristiti kao udžbenik za nastavu u JNA.

U ovoj je knjizi sažeto, pregledno i na pristupačan način izložen materijal za izučavanje primenjenog (taktičkog) dela poljske i stalne fortifikacije u sklopu taktičkih i operativnih dejstava. Namenjena je u prvom redu kandidatima za polaganje ispita za činove, pitomcima i slušaocima vojnih škola, a korisno će poslužiti i svim ostalim starešinama.

Knjiga ima 287 stranica i izašla je u izdanju »Biblioteke vojnih udžbenika i priručnika«. Cena 500 dinara.

Rade Bašić

USTANAK I BORBE NA KOZARI 1941-1942

(sa predgovorom general-potpukovnika Boška Šiljegovića)

U knjizi su na osnovu dokumenata, a delom i sećanja učesnika, hronološki prikazani stvaranje, borbe, život i razvoj čuvenog 2 krajiškog odreda, jednog od najjačih i najaktivnijih odreda našeg Narodnooslobodilačkog rata. Autor je sa dovoljno detalja opisao pripreme i početak ustanka na Kozari 1941, formiranje prvih partizanskih grupa, četa i bataljona i njihova dejstva do kraja oktobra 1942, a posebno su istaknuti uloga Partije, omladine i žena, kao i njihov rad u ovim teškim i slavnim danima naše Revolucije. Iako je težište na opisu velike neprijateljske ofanzive na Kozaru (jun—jul 1942), na opisu borbi u obuču protiv deset i više puta jačeg neprijatelja i proboju iz obuču, registrovane su — često iz dana u dan — i ostale mnogobrojne borbe i akcije na neprijateljska uporišta i komunikacije, kojima su kozarski »vilaši i roguljaši« svakodnevno iznurali neprijatelja, dolazili do oružja i sticali dragocena ratna iskustva. U knjizi su opisana i prva dejstva partizanskih aviona. Dokumentovanje uspeha i priznanjima neprijatelja, koja autor po potrebi citira, još reljefnije pokazuje veličinu ovih borbi.

Na kraju dela autor se kritički osvrće i na učinjene propuste, naročito u toku velike ofanzive juna—jula 1942, koji su doveli do potpunog zatvaranja i stezanja obuču iz koga se probijalo pod vrlo teškim uslovima.

Knjiga ima 270 stranica, 11 skica i 14 fotografija. Izdao ju je Vojnoizdavački zavod JNA »Vojno delo« kao XIV knjigu Biblioteke »Iz ratne prošlosti naših naroda«. Cena 550 dinara.

Karpov

OBALSKA ODBRANA

Delo predstavlja studiju obalske odbrane na osnovu najnovijih iskustava. Pomorsko-desantne operacije su igrale važnu ulogu u ratovodstvu od najstarijih vremena, pa im takva uloga ostaje i za budućnost.

Pisac je obradio primere iz Prvog svetskog rata: odbrane Finskog, Riškog i Helgolandskog Zaliva, Flandriske obale i Dardanela, a iz Drugog svetskog rata: napad na Norvešku, Dijep, Siciliju, Kalabriju, Salerno, Ancio, Normandiju, kao i Inčon u Koreji.

Delo je izišlo kao XX knjiga Vojne biblioteke — inostrani pisci, a ima 524 stranica. Cena 700 dinara.

Mikše

TAKTIKA ATOMSKOG RATA

Delo je zapaženo u mnogim stranim publikacijama i prevedeno skoro na sve evropske jezike.

Pisac dokazuje da će spas od atomskog oružja biti u ukopavanju u zemlju i da će to dovesti ponovo do »tranšejnog rata«. Naročito je interesantno njegovo razmišljanje o tome kako bi se odigrale nemačke operacije u napadu na Francusku i Belgiju 1940 pri obostranoj upotrebi nuklearnog oružja.

Delo je izišlo kao XXI knjiga Vojne biblioteke — inostrani pisci, a ima 250 stranica. Cena 350 dinara.

SNIŽENJE CENA ČASOPISIMA ZA 50%

Vojnoizdavački zavod JNA raspolaže većim brojem časopisa „Vojno delo“, „Vojni glasnik“ i „Vojnoistoriski glasnik“ i to od januara 1954 do decembra 1956 god.

Drugovi i biblioteke koji žele da kompletiraju časopise mogu se obratiti ovom Zavodu sa naznakom koje brojeve i iz koje godine traže. Cena svih časopisa je 25 dinara po primerku.